

Éltető hagyomány – konzervatív értékprioritások

(L. Simon László *Személyes történelem /Esszék/* című könyvéről)

Az utóbbi időben az írói műfajok beszűkülésének lehetünk tanúi. A hagyományos szépirodalom mellett a tanulmány, kritika uralja a publikációkat. A publicisztika, a jegyzet, karcolat, a portré, s legfőképp az esszé, mind kevesebb teret kap a folyóiratok hasábjain, vagy a cikkgyűjteményekben. Van néhány megszállott tollforgató, irodalomtörténész, aki nem csak a szakmai fórumokon, hanem a napilapokban is az elfeledett műfajok eszközeivel fejt ki mondanóját. Csak kettőt említek, Alexa Károlyt és Ambrus Lajost, mindketten bőven merítenek régi irodalmunk sokszínűségéből. S amikor L. Simon László *Személyes történelem* című kötetét forgattam, örömmel tapasztaltam, hogy van követője ezen törekvéseknek a fiatal nemzedékben, a szerző valóságos stílusgyakorlatot tár az olvasó (és a tanulni vágyó) elé.

Bár a belső címlapon „esszék” a műfaji megjelölés, azonban a kötet egyik értéke éppen a stilisztikai megközelítések változatossága.

A hat ciklusra, tematikára, fejezetre osztott – tudatosan szerkesztett – kötet két szférát kapcsol össze – az egyéni, személyes lét, közeg érzelm- és élményvilágát a tágabb horizontú történések erővonaláival. A születéstől a halálig terjedő ívet húzva meg.

Az individuum beleszületik valahova, egy család, egy hagyomány, egy tájegység keretébe, amihez kötődése (köldökszinórja) élete végéig elkíséri. Hosszú ideig erről sem illett beszélni, ennek vállalása is gyanús volt, idejétmúlt, anakronisztikus jelenségnek számított. L. Simon vallomásos kisesszéje (*A szülőföld csókjai*) hatásos bevezető, érzelmi ráhangolás arra, miről is lesz szó a későbbiekben. Mikszáth és Kalász Márton írásaiból idézve – melyek a megye jellegéről adnak érzékletes képet –, vonja le a konklúziót: „Valóban: identitásunk adja az erőnket, a tartásunkat, s a

megyéhez, a szülőföldhöz való ragaszkodásunk is az azonosságtudatunk elválaszthatatlan részévé vált.” Ez a „mély érzelmi viszony”, mely apró mozaikokból, élménymorzszákból áll össze, nem halványul el, nem enyészik el, s a messzire szakadt egyén a visszatérés reményét, ígéretét hordozza magában (tudatosan vagy tudattalanul) egész a sírig. Alapvető igazságot fogalmaz meg, amikor felhívja a figyelmet: a nagy egység, az ország, a haza, kis egységekből tevődik össze. „Nincs haza szülőföld nélkül.” – szögezi le, s a 21. századi kihívások, veszélyek, szörnyűségek ellen (talán) a

„menekülés” lehetőségét kínálja a felnevelő vidék. Bepillantunk abba a családi miliőbe is, ahol mindez megtörtént... Abba a felfedező–egyretáguló – körbe, amelyben a gyermeki tudat megkapja az első benyomásokat... Élményeket, kapaszkodókat. A kis L. Simon – Csoóri előadása nyomán – a besenyőkről mondottakra figyel fel, hisz a családi legendárium szerint a Simonok „vérvonala”, lázadó természete egészen idáig vezethető vissza. Lám, máris egy, a régi időbe visszanyúló hagyomány, amely megragadta a gyermek fantáziáját, s melyet rögvest beépített alakuló identitásába. Németh Lászlót idézi: „a hagyomány a népek emlékezete”. Ez az emlékezet gazdag tárház, kincsház, amelyből mindig meríthetünk. Magyarságunk építőköveit tartalmazza. S igen, mindannyian vágyunk valamilyen távoli felfedezőútra, de az sem lenne kevés, ha minden eszmélkedő nemzedék körbejárná szűkebb hazáját.

Mindenesetre, a kötődés megvallása, vállalása arról tanúskodik: L. Simon helyet talált magának a nagy- és kisvilágban, s ragaszkodásának már-már kihívó megfogalmazásával akar példát statuálni azoknak, akikben sikerült – a médiumok agymosása eredményeként – ezt a köteléket meggyengíteni, elszakítani. „Az én megyémet, amivel egy életre eljegyeztem magam, kerüljek bárhova is, legyen bármi vele, alakíthatják, szabhatják, régiósíthatják, lekerülhet a térképről, nekem ez marad a szűkebb szülőhazám.” A család, a hagyomány, a bensőséges otthonlét felvázolása után az újabb etap az önismeret útján: „Az elődök tisztelete”. A volt megyei képviselő – mert magáévá, személyessé éli a helyi történelmet –, ismét újabb felfedezést tesz: az elődök üzenetét közvetítő jelek, műtárgyak elpusztítását kéri számon. Az összetört megyei kőcímet, a két hiányzó megyei politikus egész alakos képét, valamint azt az 1930-ban állított vörös márványtáblát, mely gróf Károlyi Józsefnek állított emléket, 1919-es bátor határozati javaslatát idézve fel. Ebben Fejér vármegye bizalmatlanságot szavazott a felálló „forradalmi” kormánynak, s hitet tett a nemzeti eszme, hagyományok, a magyar állam területi integritása mellett. S hogy 2008-ban(!) a meghasadt, pincébe dugott emléktábla restaurálva visszakerülhetett a megyei közgyűlés impozáns épületébe, a közgyűlési terem bejárata

mellé, köszönhető annak, aki tudta, mivel tartozik az elődöknek, akiknek munkája nélkül a jelenről sem beszélhetnénk.

Igen, az elmúlt húsz év számtalan jeles eseménye, ünnepe, avatása a múlt helyreállításáról szólt. A régi, halálra ítélt, megcsonkított, maradék-Magyarország pótolhatatlan értékeiről, melyeket a sárból, porból, romok közül, a föld alól kellett kimenteni. (Hány háborzongató történet szól erről, hány példája van a hétköznapi, a közöny ellen protestáló hősiességnek?)

A „múltért való küzdelem” szép példája a pákozdi Don-kanyar kápolna története, a köré fűződő civil kezdeményezés, valamint a megvalósult kegyeleti monumentum: a messze, Oroszországban elesett, ismeretlen vagy feltárt sírokban nyugvó hősök és áldozatok emlékét hirdető kegyhely, mely előtt minden év január 12-én fellobbannak az őrtüzek... Az „emlékezés emlékműve” arra is figyelmeztet a szerző szerint, hogy ne engedjük „átírni a múltat”. A tallózás a „helyi emlékek” között újabb felfedezésekkel jár együtt. Így kerülnek elő a nadapi plébános képei a község (negyvenes években kitelepített) sváb lakóiról, vagy a nádasladányi, méltatlanul elfeledett Nádasdy-família fényképei, melyek hűen őrzik egy főúri életforma dokumentumait. L. Simon akkor érzi magát elemében, ha előbukkan a „személyes szál”, ha a tágabb család valamelyik tagja is érintett a múlt relikviáival kapcsolatban. Felemlíti Nádasdy Ferenc példáját, akinek adakozó kedve a szűkebb esztendőkből sem apadt el, számos jótékony célú megyei intézmény köszönheti neki létét. Itt tér ki arra, hogy milyen döntő jelentősége van a – a Bibó István által emlegetett, s a kommunisták által felszámolt – „nemzeti intelligenciának”, akik óriási erőfeszítéseket tettek arra, hogy népet megtanítsák a „nemzet leckéjére”. Némi nosztalgiával idézi fel a léghajózás – némileg a magyar feltaláló, Schwarcz Dávid által is befolyásolt – történetét, mely kudarccal végződött. Nem így a rádiózás: Tesla találmánya – akinek szobra van a magyar rádió épületében – meghódította a világot. S amely őrzi Kossuth, Kosztolányi, Babits hangját...

L. Simon szerencsés ember: hisz a szűkebb család érdekes, jellegzetes tagjai is számos emlékekkel, élménnyel gazdagították a gyermek épülő szemé-

lyiségét. A sárbogárdi ügyvéd nagypapa, aki sok mindent – többek között a szőlő szeretetét is – átadott unokájának, a nagycsalád feje, a nagyanya, aki egy asztalhoz volt képes ültetni a különböző generációkat. (S aki imádkozni is megtanította a kicsinyeket, példájával.)

Édesapjától is sokat tanult, nemcsak szeretni, de felvállalni az örökséget: a szőlőt, a borkészítés tudományát. Az ő korai, tragikus halála után már kötelességek is rászakadtak, a birtok művelése és a borászati munkálatok. Ám az író itt is „nyersanyagot” talál: esszéisztikus kitekintése a régi magyar szőlőfajtákra, a régi szüretekre, a mai technológiákra, a gazdálkodás megannyi feladatára nem száraz leírás, hanem élvezetes olvasmány. S persze: mindig akad a jelenben is követendő példa, mester, hivatást ébresztő társ, barát... Akik között is kiemelt hely illeti meg Ambrus Lajost L. Simon eszmélkedésében, akár írói, akár szőlészeti-borászati értelemben. „*A szenvedelmes kertész*” címmel írt születésnap-i köszöntő, a baráti kötődés megvallása ismét túllép az alkalmi megnyilatkozáson: az ambrusi életmű lényegének megfogalmazására kínál lehetőséget. „látom, ahogy az ambrusi életmű összeáll az igényesség, a minőség, a honszeretet és a hétköznapivá vált magány négyezőjében...” – írja a fiatalabb pályatárs. Dobos Marianne *Sorsfordító karácsonyok* című kötete az ünnep lényegéről és fontosságáról csíhol magvas gondolatokat. Ebben a „szeretethiányos globalizációban” szükség van bensőséges együttlétekre, érzelmeink kimutatására. Szükség van „sorsfordító feltámadásokra”.

A szerző mind inkább távolodik a személyes szférától: olyan „elvavult” fogalmakról elmélkedik, mint a haza és a szabadság, a hazaszeretet. Sok tanulságos megállapítása közül néhány: „A hazaszeretnek tettekben is meg kell nyilvánulni.”, „A szabadság hiánya akkor hasít belénk, amikor kalodába zár bennünket a zsarnokság...” (Ez utóbbit a 2006-os tüntetésekkel kapcsolatosan fogalmazza meg.) Mit kezdhetünk a különböző, már klasszikussá vált írói örökségekkel? Mi az aktualitásuk? Mi a maradandó és mi a romlandó rész bennük? Ez a kérdés is – szinte kínzóan – foglalkoztatja. Megvédi Csoóri Sándor „állítólagos avított nézetei”-t, „divatja múlt nyelvhasználatát”, a művész politikai szerepvállalásával kapcsolatos

elképzeléseit. Az ellentábor csak a „liberális politikai korrektség” követőit tudja elfogadni, s mindig készen áll, hogy megbélyegezze vitapartnerét. Akár az antiszemitizmus vádjával. A Márciusi Charta lejáratása is ezzel a módszerrel történt. S amire L. Simon felfigyel: Csoóri „kiáltványa” azért is zavarba ejtő, mert „olyan mély és összetett költői nyelven képes megszólítani az egyre profánabb propaganda szövegekhez szoktatott közönséget”, ami a magyar nyelv varázslatos gazdagságával élve újraértelmezi a márkikopott, vagy eltüntetett értékeket, fogalmakat. Csoóri hiteles nyelvhasználata egyúttal „fegyver” is abban a nyelvi háborúban, amelyet az érvényes konzervatív megszólalásért a nemzeti oldalnak meg kell vívnia. A Wass Albert-jelenségről is megvan a véleménye: az írószent vagy dilettáns kérdés – két véglet, valószínű az igazság a kettő között van. Ő az előzmények felidézésével keresi a választ, Schöpflin Aladár elemzését veszi példának, vagy a Nyugatban megjelent Kádár Erzsébet értekezésre tekint. S ami a lényeg: „A Nyugat-beli kritikák óta az irodalomtudomány gyakorlatilag adós Wass Albert írói munkásságának elemzésével, értékelésével.”. Joggal teszi fel a kérdést: „Vajon mikor jutunk el oda, hogy a politikai, az ideológiai diskurzus helyett az esztétikai szempontok érvényesüljenek...?”

A kötet egyik legsúlyosabb írása *A kommunizmus természetrajzáról* címet viseli.

L. Simon idézi a kommunizmus áldozatainak szinte felfoghatatlan számait, s szomorúan állapítja meg: ezek az adatok ma keveseket érdekelnek. Véleménye szerint e társadalmi utópia „természetrajzának” azzal kéne foglalkoznia, „ami utána jött”, az utóélet máig feldolgozatlan problémáival. Azzal a logikával, amely nemzedékek gondolkodását fertőzte meg, s melynek hatása máig érezhető. A „nép” – a szűk hatalmi elit – szabadsága nevében korlátozták az alkotmányos jogokat, s a valódi szabadságjogokat. S arra figyelmeztet: az egyik (baloldali) szélsőséget nem lehet bírálni, elutasítani egy másik (jobboldali) szélsőség szempontjai szerint.

Akkor kerülhetünk közelebb a megoldáshoz, ha megértjük: Jászi Oszkár antikommunista írásai miért nem kerültek kiadásra? Ki és miért cenzúrázta életművét? Ő írta: „a szocializmus válsága erkölcsi válság”. (József Attila pedig azt – ebben az időben –: nem „hajt ki” az osztályöntudat a kiirtott emberi

öntudat helyén.) Az erkölcsi megfontolások zárójelbe tétele: a máig ható lelki deformálódás.

Egy rendkívül érdekes meglátása, aminek következményeit ma kezdjük érteni: a kommunizmus legnagyobb bűne (s fegyverténye) a „nyelv kisajátítása” és kiforgatása. Ennek jegyében válnak az egyének „kísértetté”, elvi elhajlássá, osztályellenségé. Akiknek „eltávolítása” nem bűn, „történelmi szükségszerűség”. A tovább viruló utóélet következménye – az átmentett hatalmon túl –, hogy a régi politikai elit „megnyerte a fordulat éveinek nyelvi háborúját is.” (lásd náciizás, antiszemitázás). A valóság és a nyelv valódi megfeleltetése, ez még várat magára. Hogy ne legyünk az eufémizmusok országa.

Egy másik írása a *Mire való a magyar kultúra?* címet viseli. Ennek az ad különös aktualitást, hogy L. Simon – a téma több éves tanulmányozása, feldolgozása után, melynek két kötet is lett az eredménye (*A kultúrpolitika fogságában és A római szekér*) – ma a terület egyik felelős gazdája, a Kulturális és Sajtóbizottság elnöke, az NKA elnöke. Nos, aki elmélyült választ vár a címben feltett kérdésre, csalódik. (Annak ajánlható a két tanulmánykötet.)

A könnyed és szellemes jegyzet – a nagypapa fellelt iskolai dolgozata alapján – arra a következtetésre jut: „az idegen dolgoktól csak a magyar kultúra védhet meg bennünket”.

Mikszáth – akire L. Simon több alkalommal is hivatkozik, nyilván nem véletlenül – egyike író politikusainknak. L. Simonnál aligha találtak volna megfelelőbb embert, a Petőfi Múzeumban megrendezett, *Mikszáth Kálmán fekete városai* című kiállítás megnyitására. A kettős szerep ugyanis nem szükségszerűen jár együtt elbutulással (ahogy ezt sokan szeretnék látni). Az írónak van eredeti megközelítése erre a helyzetre. Azt kérdi: „mi a közös pont a regényekben és a politikában? A megtörténhetés illúziója.”. Ami a kortárs epikának is megszívlelendő tanulság. Főként az a mikszáthi idézet, melynek igazságát aligha tohatja félre komolyan vehető író – „egy korszaknak igaz levegőjét” „akartam papírra vetni”. A Csokonai-legendák idézése – a sümegprágai családi emlékezet nyomán – épp úgy az irodalmi élet része, mint a Styxen túlra „küldött” üzenetek,

gyászbeszéddek, búcsúztatók, visszaemlékezések. Emberi és baráti főhajtások. S minden halálhír újabb kötelezettségeket ró a túlélőkre! Három megemlékezés mégis kivételes hangsúlyt kap: Mátis Livia, Sobor Antal és Deák László halála alkalmából. Mind a három közlőről érintette az író, a személyiség legmélyebb rétegeit sértve, borzolta föl. Mátis Livia esetében a nagy tudású, alázatos szerkesztő portréja rajzolódik ki szavaiból, aki mindvégig őrizte nőiességét, a legjobb, szinte archaikus értelemben. Sobor Antal esetében a megye és Fehérvár „állócsillaga” távozott, aki távol a centrumoktól élve, kimagasló irodalmi életművet hagyott az utódokra. Wathay-regénye, a *Hosszú háború* máig nem eléggé méltatott műve a török elleni, európai szövetségben folytatott, felszabadító háborúnak. Deák László, a költő-képzőművész-szerkesztő pályája is mély nyomokat hagyott az íróban, aki a lényegről kötetlenül tudott beszélni a fiataloknak, aki az Orpheusz Kiadónak magas presztízst tudott teremteni, minőségi kötetek kiadásával, a legnehezebb időkben is.

Végül mit mondhatunk összegzésként?

L. Simon László kötete tematikailag és műfajilag is változatos, olvasmányos írások gyűjteménye. A személyesséélt történelemsüt átszinteminden során. De bármennyire elütő tartalmak váltják is egymást, két dolog – eltéphetetlen fonalként – végighúzódik lapjain: a történelmi folytonosság érvényesítésének igénye és a konzervatív értékprioritás.

Világos stílusban, megszívlelendő érvekkel. S jó tudni, hogy egy 39 éves, alkotóereje teljében lévő, sokoldalúan felkészült szellemi ember, pályatárs, barát jár köztünk, akinek nem csak hivatali kötelessége, nemes szenvedélye a hazai kultúra ügyének – legszélesebb értelemben való – előmozdítása.

(*Ráció Kiadó, 2011.*)